

Interview Ibrahim Mahama

Ibrahim Mahama (Tamale, 1987) werkt met gevonden en getransformeerde materialen om onderwerpen als migratie, handel en globalisering te onderzoeken. Zijn grootschalige installaties brengen historische en alledaagse objecten samen om de verwevenheid van arbeid, middelen en onrechtvaardige sociale omstandigheden aan de kaak te stellen. Mahama's nieuwe installatie *Garden of Scars* bestaat uit sculpturen, geluid en film. Het gaat over de verstrengelde geschiedenis van Amsterdam en Ghana, waar Mahama talrijke culturele en sociale projecten heeft opgezet die de lokale bevolking voorzien van werkgelegenheid en onderwijs dat creatief denken bevordert. Voorafgaand aan de opening van de tentoonstelling sprak Mahama met curator Marianna van der Zwaag van de Oude Kerk en kunsthistoricus Colin Sterling van de Universiteit van Amsterdam over het project.

Colin Sterling: Hoe is deze samenwerking tot stand gekomen? Wat gaf de aanzet tot het project?

Marianna van der Zwaag: In de context van de grote mondiale verschuivingen van onze tijd nodigen we kunstenaars met een niet-Europese achtergrond uit om te reflecteren op en te werken met het erfgoed van de Oude Kerk en zo een meer mondiale invalshoek te bieden.

Ibrahim maakte op de Biënnale van Venetië in 2015 indruk met *Out of Bounds*: de hoge muren van de Arsenale waren met aan elkaar genaaide jute zakken behangen. De bezoekers liepen door een eindeloze gang waarin de bedrijfslogo's, handgeschreven namen en adressen, resten van kolen, rijst, vet en zweet, schadeplekken, reparaties en versieringen op de zakken de verhalen van uitsluiting en armoede verbeeldden.

Twee jaar later, in 2017, zagen we zijn werk op Documenta in Kassel, en in de winter van 2019 nodigden we Ibrahim uit om met ons samen te werken en bezocht hij voor het eerst de Oude Kerk.

CS: Kun je beschrijven wat jouw eerste indruk van de ruimte was, Ibrahim? Hoe voelde het om de kerk binnen te lopen, wat is jouw herinnering daaraan? Het is best een indrukwekkende omgeving, denk ik.

Ibrahim Mahama: Die is zeker indrukwekkend, ik vond haar zelfs intimiderend. Ik ben meestal niet zo bescheiden wat betreft het soort werk dat ik maak, maar de ruimte van de kerk is heel geladen. Ze heeft haar eigen schoonheid en je wilt niet dat het werk te dominant is. Dat was een van de dingen waarop ik goed

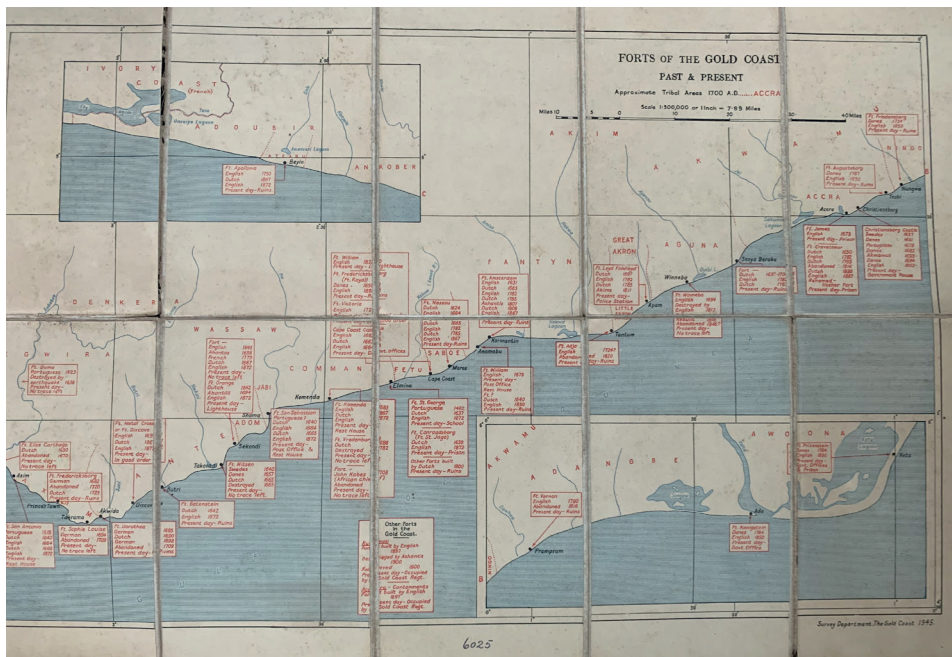
gelet heb. Sommige kunstenaars maken niet alleen kunst om in musea te laten zien, maar om de relatie tussen het werk en de ruimte te onderzoeken.

MvdZ: Elke kunstenaar benadert het gebouw op zijn eigen manier, richt zich op andere elementen, stelt andere vragen. Deze eerste bezoeken leveren dus altijd veel informatie op, en het is leuk om te zien hoe een installatie zich op basis van deze eerste indrukken ontwikkelt.

CS: Welke elementen van het gebouw spraken je bij je eerste bezoek het meest aan? Voelde je je meteen aangetrokken tot bepaalde elementen?

IM: Ja, tot de vloer, bijvoorbeeld, de textuur van de vloer. En ten tweede tot de constructie van de ruimte.

Het gebouw is over een langere periode gebouwd en de vorm ervan stond niet vanaf het begin af aan al vast. Hoewel het gebouw als geheel een eenheid vormt, zijn er bepaalde delen die asymmetrisch zijn. Veel van de werken die ik in het verleden heb gemaakt, hadden betrekking op modernistische structuren, die juist zeer symmetrisch zijn. In dit gebouw zijn juist zoveel verrassende elementen: de geur, de manier waarop het licht binnenvalt en door de ruimte speelt. Daarom besepte ik dat ik me het best op de vloer kon richten, waarbij ik vooral zou kijken naar de relatie tussen de vloer en de geschiedenis van de kerk, maar ook naar de relatie tussen dat wat het gebouw vertegenwoordigt en andere ruimten, geografisch gezien.

CS: Wat hoopte je te laten zien door je op deze manier op de vloer te richten?

IM: Het gaat echt om de verdichting van de geschiedenis. We hebben voor dit werk mallen van de kerkvloer gemaakt en die samengebracht met materialen uit Ghana die mogelijk 400 of 500 jaar geleden uit Europa zijn geëxporteerd om forten en kastelen te bouwen.

Die materialen hebben we met aarde en cement vermengd en daarvan hebben we deze moderne grafstenen gemaakt. Ze zien er van buiten heel gepolijst uit, maar er is een heel proces voor wat betreft het vermengen van de materialen aan voorafgegaan. Zo zijn de mallen in Amsterdam gemaakt en naar Ghana gebracht, waar de grafstenen zijn gegoten en vervolgens weer naar Amsterdam gebracht. Ik heb me echt geconcentreerd op de overdracht van materialen en vormen van de ene plaats naar de andere, in het bewustzijn dat

er historisch zoveel is gedeeld. De mallen van de vloer, waarin zoveel geesten uit het verleden huizen, hebben we naar een plek gebracht waar dingen zijn gebeurd hebben voortgebracht. We hebben al die geesten bij elkaar gebracht in deze ruimte, waar ze een materiële confrontatie met elkaar aangaan. Wat mij betreft gaat het niet zozeer om de mensen die hier begraven zijn, maar om de relatie tussen de vormen. De relatie tussen de mallen van de vloer in de Oude Kerk, waar mensen eeuwenlang op gelopen hebben, en de reis van die mallen naar West-Afrika. Het is niet zozeer een kwestie van uitbuiting of slavernij, maar meer van de materiële dialoog. Dat is waar ik het werk van wil laten uitgaan.

CS: Je werkt vaak met alledaagse materialen die je op nieuwe manieren verwerkt, maar het gaat hier om een plek die heel monumentaal en spectaculair is. Is dit samenbrengen van materialen een manier om te laten zien dat dit soort spectaculaire plekken ook van invloed zijn op de geschiedenissen en het leven van alledag?

IM: Ja, ik denk het wel. Als je het gebouw in moleculaire deeltjes zou opsplitsen, heeft elk atoom in deze kerk wel wat te vertellen. Er zou een manier moeten zijn om mensen te teleporteren van het gebouw van nu naar de geologische vorming van de materialen waaruit het bestaat. Het is bijna alsof de architectuur een bewaar-

plaats heeft gecreëerd waarin verschillende scenario's en composities vorm kunnen krijgen. De sociale omstandigheden zijn belangrijk, maar ik denk dat het in de kunst een beetje onrechtvaardig is als we die daartoe beperken; er is een gebrek aan respect voor de materialen die zijn samengevoegd om het object dat we ervaren te creëren.

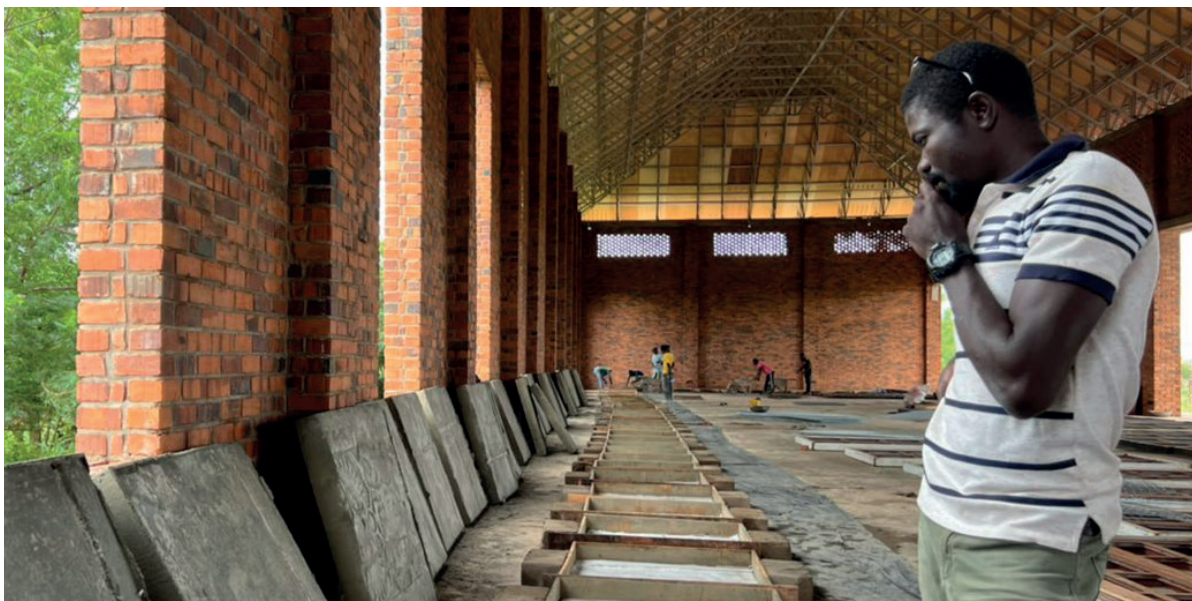
CS: Marianna, ik weet dat het behoud en erfgoed van de Oude Kerk van grote invloed zijn op hoe je de ruimte programmeert. Op welke manier verbreedt het geologische aspect jouw kijk op het erfgoed van de Oude Kerk?

MvdZ: Ik vind het een interessant gegeven, en dat geldt ook voor het gebruik van het woord 'ervaren'. Gebouwen als de Oude Kerk binnengaan is de geschiedenis binnenstappen; het gaat om de ervaring. De verschillende kunstinstallaties die hier de laatste jaren zijn gemaakt dragen daaraan bij, doordat er telkens andere scenario's en composities zijn gecreëerd, die fragmenten van de tijd bevatten die verborgen is in het object de Oude Kerk. Zo ervaren de bezoekers het verleden in het heden, wat hun een andere kijk kan geven op hoe ze de toekomst tegemoet kunnen gaan.

CS: Denk je dat jouw werk een soortgelijke rol speelt, Ibrahim, door de tijd in de ruimte te integreren, maardan misschien op een andere manier?

IM: Ja, zeker. Ik denk dat tijd een van de meest essentiële elementen van dit hele werk is. Ik probeer zoveel mogelijk eenvoudige gebaren te gebruiken. Maar ik moet bekennen dat dit een van de moeilijkste werken is die ik ooit heb gemaakt. Het lijkt wel op het bouwen van een huis. En we hebben het werk op bijna dezelfde manier gebouwd als de brutalistische silo's die in Ghana door de Russen zijn gebouwd. Dit was belangrijk voor mij, omdat de koloniale periode waarin de Nederlanders, Portugezen en Britten in Ghana waren heel anders is dan de tijd waarin de Oost-Europeanen er waren.

Waar de eeuwen daarvoor gericht waren op materiële exploitatie, ging het bij de projecten van Poolse, Joegoslavische en Russische architecten meer om projecten ter bevordering van economische onafhankelijkheid. Die twee geschiedenissen en verschillende tijdslijnen zijn dus ook in het werk ondergebracht.

Sommige mallen zijn gemaakt op begraafplaatsen in Ghana, waaronder de Russische begraafplaats in Tamale. Het is heel belangrijk dat de aarde van die plaatsen, of afgietsels van de grafstenen op die plaatsen gecombineerd is met de mallen uit de Oude Kerk. Het stelt ons in staat om ons tussen de verschillende geschiedenissen te bewegen. Eén geschiedenis die duidelijk te maken had met uitbuiting en een andere die meer te maken had met economische en politieke onafhankelijkheid, en hoe dit het bewustzijn van een hele generatie heeft gevormd.

CS: Hoe stel je je de interactie tussen de bezoekers en de installatie voor?

IM: De tentoonstelling bestaat uit verschillende elementen. Op de grond liggen grafstenen met details van aarde en stenen. Verder hangt er een installatie van vleermuizen aan de balken. En dan hebben we een geluidsinstallatie, opgenomen in een aantal lege ruimtes van het gebouw, die heel subtiel in de kerk aanwezig is. Tot slot hebben we de film, die ingaat op de praktische kant van het maken van het werk, met name het vervoer van materialen van de ene ruimte naar de andere. Ik denk dat mensen het over het algemeen als een traditionele tentoonstelling zullen ervaren, maar dat ze misschien iets meer tijd moeten nemen om de

betekenis van de elementen te begrijpen. Ik weet het niet. Ik ben benieuwd. Het is de eerste keer dat ik zo'n werk maak, dus ik ben benieuwd wat er gaat gebeuren.

CS: Wat zijn jouw verwachtingen, Marianna?

MvdZ: Het wordt interessant om te kijken wat er gaat gebeuren. Hopelijk stimuleert het bezoekers om na te denken over de Oude Kerk in relatie tot de mondiale geschiedenissen en verbanden die Ibrahim noemt, en biedt het hun een manier om de last van het verleden in een gebouw als dit te begrijpen. Ik verwacht dat het nogal desoriënterend zal zijn, maar op een productieve manier.

CS: Je had het eerder over 'teleportatie', Ibrahim,

in de zin dat het project als het ware andere plaatsen en tijden toegankelijk maakt. Zie je afzonderlijke monumenten als portalen, of het werk als geheel als een enkel portaal?

IM: Ik denk dat elk element op zich een portaal is. En de kerk is een portaal. En het werk als geheel is ook een portaal. Er zijn zoveel verschillende technieken gebruikt voor het maken van alle verschillende onderdelen die samenkomen. Zelfs als de objecten in een museumzaal zouden staan, zouden ze elk afzonderlijk al bijzonder zijn. Het feit dat ze in de kerk staan, maakt ze nog interessanter. Het maakt de manier waarop de materiële vormen samenkomen veel significanter.

CS: De titel van het werk is *Garden of Scars*. Een tuin doet natuurlijk denken aan de natuur, of tenminste aan een door mensen beheerde natuurlijke omgeving. Op welke manier beschouw je het als een tuin?

IM: Ik zie het maken van het werk als een tuin. Ik ben zo vrij geweest om mallen te maken van onderdelen van een gebouw dat 800 jaar oud is, en die naar een andere plaats in de ruimte en tijd te brengen. Daarna heb ik verschillende bodemmaterialen die voor het verbouwen van voedsel gebruikt zouden kunnen worden gebruikt om deze objecten te maken, die vervolgens naar

deze ruimte zijn gebracht. Als ik aan een tuin denk, gaat het niet echt om organisch materiaal. De tuin staat ook voor de compositie met de vleermuizen en al het andere. Het idee is dat we verschillende geschiedenissen kunnen samenbrengen. Deze keer is het een tuin die niet bedoeld is om iets te laten groeien, maar die giftig is.

CS: Het klinkt alsof het een heel levendige installatie wordt, iets dat door zowel mensen als niet-menselijke dingen geactiveerd en bevolkt wordt. Is het idee van levendigheid ook iets dat je wilt laten zien?

IM: Ja, zeker. Marianna en het team hebben besproken hoe ze door middel van de programmering en andere manieren verschillende gemeenschappen bij elkaar kunnen brengen.

MvdZ: In deze kerk komen al bijna acht eeuwen lang mensen samen. Toen hij net gebouwd was, bruiste de Oude Kerk van de activiteiten: er waren ambachtlieden aan het werk, Amsterdammers die in en uit liepen of naar het orgel kwamen luisteren, rouwenden die bijeenkwamen om een geliefde te begraven. Het stadsleven met al zijn geuren en geluiden speelde zich deels in deze ruimte af. De Oude Kerk was altijd meer dan een kerk.

CS: Je zei in het begin dat het een gebouw is dat in de loop van de tijd is ontstaan. Het is niet in één jaar tijd gebouwd. Maar het zal ook nog lang blijven bestaan en vervolgens gedurende een lange periode aftakelen.

MvdZ: Voor bezoekers is de Oude Kerk een verbinding met de tijd die aan hun eigen leven voorafging. Het is logisch dat hedendaagse kunstenaars hier iets aan toevoegen en het erfgoed van de Oude Kerk met het heden verweven zodat er verbanden zichtbaar worden gemaakt waar individueel of collectief over nagedacht kan worden, nu en in de toekomst.

CS: In hoeverre denk je dat je werk een rol speelt bij het samen of anders vormgeven van de toekomst?

IM: We delen een collectieve geschiedenis en moeten voortdurend worden herinnerd aan wat er in het verleden is gebeurd en wat er in de toekomst kan gebeuren. Het idee van collectiviteit is belangrijk, nu meer dan ooit. Het idee van het delen van middelen, in plaats van het constant uitbuiten van elkaar en van het milieu, wat wereldwijd zoveel ontwrichting veroorzaakt. Voor mij is het belangrijk dat het werk laat zien hoe je op een andere manier kunt nadenken over een toekomst die zich nog moet ontfouwen. De objecten herinneren aan de manier waarop de tijd gevormd is. We weten dat tijd

niet iets statisch is. Hoewel het grootste deel van dit werk vooral uit een historische tijdlijn voortkomt, is het ook belangrijk om het op de toekomst te richten, om invloed uit te oefenen op dingen die we zouden kunnen ondernemen om onze huidige situatie te veranderen.

